

RONNIE M. CERICO

Si Ronnie M. Cerico ay tubong Maygnaway, San Andres, Catanduanes. Kasapi ng Bilog Writers' Circle, samahan ng mga manunulat sa Catanduanes. Naging fellow siya ng 9th Saringsing

Bikol Writers Workshop noong 2019 at Palihang Rogelio Sicat 14 noong 2021. Naitampok na rin ang ilan niyang akda sa *Liwayway Magazine*; *Habi* (Zine 2) ng Titik Poetry; *Katastropiya* (7 Eyes Productions, OPC); *Dulang: Dyornal Ning Pagsurat Catandunganon*; *Ani 41*, the Official Literary Journal of the Cultural Center of the Philippines (CCP); *Agos Journal* ng Sentro ng Wikang Filipino – UP Diliman; *Entrada 7* ng Sentro para sa Malikhaing Pagsulat – PUP; at Institute for Occupational Health and Safety Development (IOHSAD).

MUDA

“Buri ni iting buhay ini!” Pirming napapamuda na sana si Nay Agnes sa lambang makaputan niya ang kabatulan nin naipabakal niyang bandala. Sa sunod-sunod na pagsipa nin kantidad nin mga barakalon por dahil sa pandemya, yasakit siyang pagkasyahon an inipusang kwarta. Na maski magdamlag an saiyang paghag-ot¹, dai talaga ini matapod sa saindang pamilya.

Mahigos na parahag-ot² si Nay Agnes. Pasulnop na an aldaw kun siya umuli. Ngudi, talagang kulang an saiyang inipusan, lalo na kun igwa pang maraot na panahon sa saindang isla. Yasakit siyang makapadugang nin bandala. Sa arog kaining panahon, pirmi siyang napapamuda por dahil sa mamula-mulang bandala. Asin man an halaba nindang listahan sa yabagsakan nin saindang bandala.

Dati, magkatabang sinda kan agom niyang si Pay Ampa sa paghag-ot. Magdamlag an saindang paghag-ot tanganing masuportahan an pag-adal sa kolehiyo nin saindang solong aki sa

¹ paghag-ot – tawag sa hanapbuhay sa pagkuha ng maninipis na hibla ng abaka

² parahag-ot – abaca stripper

banwa. Abot-talinga an saindang ngirit por dahil sa kadinakol na bandala³ an nakasablay sa mga butong na sablayan.

Ugaring, biglang buminarsak an ginhawa ni Pay Ampa por dahil sa magdamlag na paghag-ot. Nabalda. Kaya, solong binug-ong ni Nay Agnes an gabat asin digta nin paghag-ot. Solo niyang hinawanan an saindang abakanhan. Hanggang sa halos mabakante na an saindang mga butong na sablayan.

Nabugkos man si Nay Agnes sa wala-tuong pautangan na garong mga tubo na nagbutwaan sa saindang isla.

Pirming minasagi sa saiyang isip na kun dai nabalda an agom, baad malinas-linas na an kamugtakan nin saindang buhay. Asin man an saindang harong na pinatalibong nin nakaaging bagyo.

Asin ngunyan, bug-ong ni Nay Agnes an mamula-mulang bandala. Halos magtutulong semana bago kaya ini nadugang. Epekto nin pirming uyag na kamada nin panahon. Magabat asin grabeng ingat an saiyang paglakbang. Grabeng ingat na dai siya madarusay, asin dai masabod ang bug-ong na bandala.

Ligtas siyang nakalugdog nin hag-otan. Grabe an saiyang paning-ot asin yahingal. Yasuysoy nin saiyang mga bitis an sarong bagsakan na balitang malinas-linas an presyohan. Kan maipisar asin makua an bayad, diretso siya buminakal nin saindang konsumo. Nagdesisyon naman siyang umuli tulos tanganing makapahingalo.

Kan gapauli, naagihan niya ang harong nin dati nindang yabagsakan nin bandala. Kaya nang makipuntukan nin hiling sa makukusog na bagyo an harong kaini. Igwa naman ining pagsadiring trak na nagdadara nin mga bandala pasiring sa banwa. Bigla niyang

3 bandala – maninipis na hibla o himaymay ng mga abaka na ginagawang sinulid, tela atbp.

nagirumduman an saindang harong na magkapirang beses nang pinatuwad nin mga nag-aging bagyo. Asin an itsura nin saiyang baldadong agom na pirmi niyang pinapakihuron sa mga kataid kun siya asa hag-otan. Asin man an saindang aking nag-aadal sa banwa.

Garo mga sabot nin abakang naputol an saiyang mga isipon kan namangnuhan niya ang magkapirang kolektor sa saindang trangkahan. Bigla an paglanit nin saiyang abaga dara kan magabat niyang pangarga kabag-o. Mapapamusurot si Nay Agnes asin biglang mapapamuda.

MURA

“Buri ni iting buhay ini!” Madalas na napapamura na lang si Nay Agnes sa tuwing napapasakamay niya ang kaniyang napagbentahan ng bandala. Sa sunod-sunod na pagsipa ng presyo ng mga bilihin dahil sa pandemya, hirap siyang pagkasyahin ang kaniyang kita na kahit buong araw ang kaniyang paghag-ot, di talaga sasapat sa kanilang mag-anak.

Masipag na parahag-ot si Nay Agnes. Halos palubog na ang arawkungsiya’yumuwi. Ngunit talagang kulang ang kaniyang kinikita, lalo na kung masama ang panahon sa kanilang isla. Hirap siyang makapagpatuyo ng bandala. Kapag ganitong panahon, madalas ang kaniyang pagmumura dahil sa mamula-mulang bandala. Gayundin ang mahaba nilang listahan sa bagsakan ng kanilang bandala.

Datirati’y magkatuwang sila ng asawang si Pay Ampa sa paghag-ot. Magdamagan ang kanilang paghag-ot para matustusan ang huling taon sa pagkokolehiyo ng kanilang nag-iisang anak sa banwa. Abot-tainga ang kanilang ngiti dahil sa maraming bandalang nakasampay sa mga sampayang kawayan.

Subalit, biglang bumigay ang katawan ni Pay Ampa dahil sa magdamagang paghag-ot. Naparalisa. Kaya’t mag-isang pinasan ni Nay Agnes ang bigat at dagta ng paghag-ot. Mag-isa niyang hinawan

ang kanilang abakahan. Hanggang sa halos nabakante ang kanilang mga sampayang kawayan.

Natali rin si Nay Agnes sa kaliwa't kanang mga pautangang tila mga kabuteng nagsulputan sa kanilang isla.

Madalas na sumagi sa kaniyang isip na kung di lamang naparalisa ang kaniyang asawa, marahil, maayos-ayos na sana ang buhay nila. Maging ang bahay nilang pinagulong nang nagdaang bagyo.

At ngayon, pasan-pasan ni Nay Agnes ang mamula-mulang bandala. Halos magtatatlong linggo kasi bago ito natuyo. Epekto nang madalas na sirang kamada ng panahon. Mabigat at buong ingat ang kaniyang paghakbang. Buong ingat na hindi madulas at matapon ang pangargang bandala.

Ligtas siyang nakababa ng hag-otan.⁴ Tagaktak ang pawis at hingal na hingal. Tinatahak ng kaniyang mga paa ang isang bagsakan na balitang maganda-ganda ang presyohan. Nang maipatimbang at makuha ang bayad, agad siyang bumili ng kanilang konsumo. Nagpasya na ring umuwi agad para makapagpahinga.

Habang pauwi, nadaanan niya ang bahay ng dati nilang binabagsakan ng bandala. Kaya nang makipagtitigan sa malalakas na bagyo ang bahay nito. May sarili na ring *service* na trak na nagdadala ng mga bandala patungong banwa. Bigla niyang naalala ang bahay nilang makailang beses nang pinadapa ng mga bagyo. Maging ang imahen ng paralisadong asawa na madalas niyang ipakisuyo sa mga kapitbahay habang siya'y nasa hag-otan. At ang nag-aaral nilang anak sa banwa.

⁴hag-otan – taniman ng mga abaka kung saan ginagawa ang iba't ibang proseso sa pagkuha ng mga hibla ng abaka.

Tila mga hibla ng abakang naputol ang kaniyang alalahanin nang mapansin niya ang ilang kolektor sa kanilang tarangkahan. Kumiroot bigla ang kaniyang balikat dala ng mabigat niyang pangarga kanina. Nangiwi si Nay Agnes at biglang napamura.